

Migrace a kriminalita: nepodceňujme trestné činy vůči uprchlíkům

PhDr. Marie Jelínková, Ph.D.

Shrnutí

Přestože média s oblibou spojují migraci s kriminalitou, data ukazují, že migranti se na zvyšování kriminality nepodílí. Podceňovaná je naopak trestná činnost, jejíž jsou migranti oběťmi. Mezi nejzranitelnější skupiny migrantů patří ženy a děti, které momentálně tvoří většinu uprchlíků z ukrajinské války. Při ochraně příchozích uprchlíků je potřeba věnovat klíčovou pozornost trhu práce a vymahatelnosti jejich pracovních práv.

Doporučení

- **Státní správa:** Analyzovat a proaktivně eliminovat základní příčiny násilí v migračních procesech a reakcích na ně (např. odbourávání závislosti na ubytovateli či zaměstnavateli, regulace specifických profesí typu pečovatelky).
- **Státní správa:** Podporovat právní poradenství migrantům zdarma včetně zohlednění regionální dostupnosti; personálně i kompetenčně posílit Státní inspektorát práce, popř. i další orgány (např. Celní správu ČR, Úřady práce ČR).
- **Policie:** Důsledně vyšetřovat a stíhat násilí páchané na migrantech, a to včetně posílení vztahů mezi migranty a policií, cíleného a dlouhodobého školení pro policii a zavedení mechanismů pro ohlašování násilí páchaného na migrantech.
- **Policie:** Zaměstnávat policisty z řad migrantů a aktivně pracovat s migranty.
- **Policie:** Podílet se na informovanosti migrantů, včetně srozumitelných informací o trestním řízení, zejména o právech obětí, a to i v jazyce migrantů.
- **Samospráva:** Pracovat s daty o nově příchozích v obcích a ve spolupráci s dalšími subjekty usilovat o vzájemnou informovanost a propojenost s nově příchozími (např. podporou terénní práce, jasného gestora agendy na obci).

Migranti jako pachatelé kriminality

Výzkumy opakovaně ukazují, že lidé přeceňují vztah mezi migrací a kriminalitou¹. Částečně je tomu tak proto, že média mají tendenci zobrazovat migranty jako osoby zvlášť náchylné ke kriminalitě nebo vzbuzují dojem, že přítomnost migrantů nějakým způsobem kriminalitu ve společnosti zvyšuje². Více než dvě desítky empirických studií však došly k závěru, že oblasti s větším počtem přistěhovalců nebo s větším přírůstkem přistěhovalců mají přibližně stejnou, nebo dokonce nižší míru kriminality, než je v dané společnosti běžné³. I přes často nelichotivý mediální obraz migrantů tak platí, že obecně má migrace nulový vliv na míru kriminality. Neadekvátně malá pozornost bývá v médiích naopak věnovaná tomu, že migranti jsou často oběťmi zločinu⁴. V současnosti se však zdá, že mediální pokrytí situace válečných uprchlíků z Ukrajiny je výrazně příznivější, než tomu bylo v případech jiných uprchlických vln.

I přes dlouhodobý nárůst počtu cizinců v České republice počet trestných činů od roku 2008⁵ kontinuálně klesá. Podíváme-li se na data za rok 2019, která ještě nejsou ovlivněna pandemií covidu-19, stáli cizinci za 8,9 % objasněných trestných činů, přičemž procentuální počet cizinců na území ČR byl 5,6 %⁶. Tato čísla je však třeba interpretovat v perspektivě toho, že kriminologické statistiky nerozlišují mezi zahraničními turisty, kteří na území ČR páchají trestnou činnost, a mezi migranty, kteří v ČR pobývají dlouhodobě. Ve sledovaném roce navštívilo ČR přes 10,8 milionů turistů⁷, jedná se proto o zkreslení výrazné. Stejně tak jsou cizinecké statistiky v ČR dlouhodobě podhodnocené, neboť neobsahují údaje o desítkách tisíc EU občanů, kteří v ČR žijí a k pobytu zde se neregistrovali⁸. V neposlední řadě se na zkreslení těchto dat podílí i věková struktura cizinců. Kriminalitu totiž páchají převážně muži ve středním věku, tedy skupina, která před vypuknutím války na Ukrajině mezi cizinci v ČR dominovala⁹.

K 25. 4. 2022 získalo dočasnou ochranu v ČR 308 170 osob z Ukrajiny¹⁰. Vzhledem k tomu, že se ze 77 % jedná o ženy a ze 40 % o děti a mladistvé, není nárůst kriminality pravděpodobný. Ženy a mladiství se na trestné činnosti podílejí násobně méně než dospělí muži. (Podíl žen na trestné činnosti v ČR sice dlouhodobě stoupá, ale i tak dosahuje pouze 17 %, podíl mladistvých na trestné činnosti je pak jen 2,4 %)¹¹. Na

---

¹ Nunziata, „Immigration and Crime“; Hooghe a de Vroome, „The Relation between Ethnic Diversity and Fear of Crime“.

² Harris a Gruenewald, „News Media Trends in the Framing of Immigration and Crime, 1990–2013“.

³ Ousey a Kubrin, „Immigration and Crime“.

⁴ Harris a Gruenewald, „News Media Trends in the Framing of Immigration and Crime, 1990–2013“.

⁵ S výjimkou drobného výkyvu v roce 2013.

⁶ MV ČR, „Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2019“.

⁷ „Cestovní ruch - 4. čtvrtletí 2019“.

⁸ Jelínková a Valenta, „Migration Integration in the Czech Republic“.

⁹ Jurečková, „Migranti a kriminalita v České republice“.

¹⁰ „Počty osob s uděleným pobytovým oprávněním v souvislosti s válkou na Ukrajině“.

¹¹ „Statistická ročenka kriminality rok 2019“.

základě výše uvedeného lze tedy předpokládat, že nárůst kriminality ze strany nově příchozích bude pravděpodobně zanedbatelný.

Migranti jako oběti kriminality

Téma migrace a kriminality zůstává i tak mimořádně významné. Pozornost je však třeba zacílit na podceňovanou a méně prozkoumanou oblast, kterou je kriminalita páchaná na migrantech. Mezi obzvlášť zranitelné skupiny migrantů patří ženy a děti, tedy skupiny, které tvoří většinu nově příchozích válečných uprchlíků z Ukrajiny do ČR¹². Riziko, že se tato uprchlická skupina stane terčem trestné činnosti, je tak systémově vysoké.

Prvním výzvou je nesnáze pochopení povahy a rozsahu násilí, kterému migranti čelí. To je zásadně ztíženo nedostatkem spolehlivých dat. Kriminologické studie pracují s tím, že migranti podhodnocují trestné činy, a to včetně násilných, které jsou na nich spáchané¹³. Dostupná data o násilím páchaných na migrantech, jsou tak spíš příslovečnou špičkou ledovce než reálně vypovídajícími čísly. Příčin této situace je celá řada: někteří migranti si nejsou vědomi svých práv nebo je neumí prosazovat, další nemají jinou volbu než danou situaci snášet. Častá je i proměnlivost situace, kdy drobná zlepšení v životě migrantů (např. vyplacení části zadržované mzdy) vedou k dlouhodobému snášení vysoce neuspokojivé situace. Další příčiny se týkají justičních postupů, které mohou být neúčinné, ať již z důvodu nedostatečné kapacity, jazykové či kulturní odlišnosti, nedůvěry nebo neporozumění právnímu systému ze strany migrantů či nedostatečného přístupu k právní pomoci¹⁴. Všechny tyto faktory je tak třeba reflektovat ze strany justičního systému, zejména však ze strany práce policie.

Opominout nejde ani roli a působení řady pomáhajících profesí, organizací a podporu v různých oblastech – jako je dostupnost právního poradenství, sociálních služeb či třeba terénní a sociální práce. Nezastupitelnou roli v procesu integrace migrantů mají samosprávy, neboť právě kontakty na místní úrovni, jasně definovaná agenda ze strany obce, vzájemná informovanost a místní vazby jsou jedním z neopominutelných faktorů, které mohou působit jako prevence nepříznivých jevů nebo alespoň přispívat k jejich řešení¹⁵.

Nejzávažnější oblasti kriminality páchané na migrantech se ve větší míře týkají obchodu s lidmi za účelem sexuálního nebo pracovního vykořisťování a vykořisťování na trhu práce.¹⁶ Migranti také mohou být snáze obětmi lichvy a úplatkářství. Pozornost je třeba věnovat i zaměstnání migrantů v oblastech, jako je pečovatelská a práce

---

¹² International Organization for Migration, *Working to Prevent and Address Violence against Women Migrant Workers*.

¹³ „Combating violence against migrants“.

¹⁴ Baker et al., „More Sinned against than Sinning?“

¹⁵ SIMI, *Manuál lokální integrace migrantů v České republice*.

¹⁶ Anderson, „Migration, Immigration Controls and the Fashioning of Precarious Workers“.

v domácnostech, kde izolovaná povaha a v ČR velmi omezená regulace této činnosti, zvyšuje zranitelnost pracovníků¹⁷. Nezanedbatelné bývá i násilí v důsledku rasismu, diskriminace a nesnášenlivosti či násilí mezi skupinami migrantů či migranty. Mimořádně zranitelná je pak pozice dětí bez doprovodu a odloučených dětí.

V českém kontextu je třeba zásadně zohlednit roli i nastavení trhu práce, do které ukrajinské migrantky vstupují či budou vstupovat. Český pracovní trh se vyznačuje velkou mírou flexibility, která je často na úkor pracovních práv, přičemž zvlášť ochrana pracovních práv migrantů je dlouhodobě problematická¹⁸, což se ukázalo v i případech rozsáhlých kauz pracovního vykořisťování¹⁹. Klíčovým principem české migrační politiky je, že ekonomičtí migranti mohou přijít pouze na konkrétní neobsazené pracovní místo. Ač se toto netýká válečných uprchlíků z Ukrajiny, vedl tento systém v minulosti k tomu, že se do procesu ekonomické migrace z Ukrajiny zapojila řada zprostředkovatelů a agentur s různou mírou poctivosti. Značně rozšířené jsou různé formy klientelismu, kdy zprostředkovatel organizuje ukrajinskou pracovní sílu a nezřídka ve spojení s organizovaným zločinem ji za účelem vlastního výděлку nabízí na českém pracovním trhu²⁰. Lze tedy očekávat, že řada nově příchozích Ukrajinek bude kvůli existenci těchto struktur a obtížné vymahatelnosti pracovních práv vystavena nelegálnímu či kvazi-legálnímu zacházení.

Prevence a řešení problémů v oblasti pracovního práva tak bude jednou z klíčových výzev spjatých s ukrajinskou uprchlickou migrací. Lze očekávat, že ji budou komplikovat jak etablované nelegální či kvazi-legální struktury, tak skutečnost, že mezi porušováním zákoníku práce a nucenou prací je široké kontinuum problémů, které se často v čase mění a nezřídka se obtížně dokazují a postihují. K řešení bude třeba nejen personálně posílit Státní inspektorát práce, jak plánuje i nová Strategie integrace uprchlíků, ale také posílit kompetence tohoto úřadu a jeho spolupráci s úřady dalšími. Klíčové je pak cílit pozornost především na organizátory nekalého zaměstnání a nikoli na jejich oběti. Nezastupitelnou roli bude hrát nejen zmiňovaná dostupnost právního poradenství (i v jazyce uprchlíků), ale také vymahatelnost pracovního práva. Ta bude do velké míry závislá na přístupu a důslednosti u vyšetřovaných kauz, zastupování migrantů v právních kauzách, vytváření důvěry mezi orgány činnými v trestním řízení a migranty i legislativních změnách, které se mohou ukázat pro eliminaci negativních jevů v souvislosti s trhem práce jako nezbytné.

---

¹⁷ Ezzeddine a Semerák, „The situation of migrant women on the Czech market of domestic work“.

¹⁸ Čížinský et al., *Zahraniční zaměstnanci na trhu práce v ČR a ve vybraných zemích EU*.

¹⁹ Kremr, „Ústavní soud se zastal cizinců údajně vykořisťovaných při práci v lesích“; Křížková, „Bez ochrany v lese: vývoj a shrnutí kauzy „stromkaři““.

²⁰ Nekorjak, „Klientský systém a ukrajinská pracovní migrace do České republiky“.

Použitá literatura

- Anderson, Bridget. „Migration, Immigration Controls and the Fashioning of Precarious Workers“. *Work, Employment & Society* 24, č. 2 (1. červen 2010): 300–317. <https://doi.org/10.1177/0950017010362141>.
- Baker, Sally-Ann, Iolo Madoc-Jones, Odette Parry, Emily Warren, Kirsty Perry, Karen D Roscoe, a Richard Mottershead. „More Sinned against than Sinning? Perceptions about European Migrants and Crime“. *Criminology & Criminal Justice* 13, č. 3 (červenec 2013): 262–78. <https://doi.org/10.1177/1748895812455529>.
- „Cestovní ruch - 4. čtvrtletí 2019“. Český statistický úřad, 2020. <https://www.czso.cz/csu/czso/cri/cestovni-ruch-4-ctvrtleti-2019>.
- „Combating violence against migrants“. United Nations Office on Drugs and Crime, 2015. https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/UNODC_Combating_Violence_against_Migrants.pdf.
- Čížinský, Pavel, Eva Valentová, Pavla Hradečná, Klára Holíková, Marie Jelínková, Martin Rozumek, a Pavla Rozumková. *Zahraniční zaměstnanci na trhu práce v ČR a ve vybraných zemích EU*. Praha: Sdružení pro integraci a migraci, 2014.
- Ezzeddine, Petra, a Vilém Semerák. „The situation of migrant women on the Czech market of domestic work“. Sdružení pro integraci a migraci, 2015. https://www.migrace.com/docs/160208_the-situation-of-female-migrants-on-the-czech-paid-domestic-work-market.pdf.
- Harris, Casey T, a Jeff Gruenewald. „News Media Trends in the Framing of Immigration and Crime, 1990–2013“. *Social Problems*, 8. srpen 2019, spz024. <https://doi.org/10.1093/socpro/spz024>.
- Hooghe, Marc, a Thomas de Vroome. „The Relation between Ethnic Diversity and Fear of Crime: An Analysis of Police Records and Survey Data in Belgian Communities“. *International Journal of Intercultural Relations* 50 (leden 2016): 66–75. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2015.11.002>.
- International Organization for Migration. *Working to Prevent and Address Violence against Women Migrant Workers.*, 2015. <https://www.deslibris.ca/ID/246660>.
- Jelínková, Marie, a Ondřej Valenta. „Migration Integration in the Czech Republic: An Analysis of the Priorities the Country Has Set and Its Support for Them“. *Czech Sociological Review* 58, č. 1 (8. březen 2022): 71–98. <https://doi.org/10.13060/csr.2022.008>.
- Jurečková, Adéla. „Migranti a kriminalita v České republice“. *Člověk v tísni*, 13. duben 2020. <https://www.clovekvtsini.cz/migranti-a-kriminalita-v-ceske-republice-6583gp>.
- Kremr, Tomáš. „Ústavní soud se zastal cizinců údajně vykořisťovaných při práci v lesích“. *iRozhlas.cz*, nora 2016. https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/ustavni-soud-se-zastal-cizincu-udajne-vykoristovanych-pri-praci-v-lesich_201602031616_mtaborska.
- Křížková, Martina. „Bez ochrany v lese: vývoj a shrnutí kauzy „stromkaři““. *Migraceonline.cz*, 2012. https://aa.ecn.cz/img_upload/224c0704b7b7746e8a07df9a8b20c098/mkrizkova_stromkari.pdf.
- MV ČR. „Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2019“. Ministerstvo vnitra České republiky, 2020.
- Nekorjak, Michal. „Klientský systém a ukrajinská pracovní migrace do České republiky“. *Sociální studia* 2006, č. 1 (2006): 89–109.
- Nunziata, Luca. „Immigration and Crime: Evidence from Victimization Data“. *Journal of Population Economics* 28, č. 3 (červenec 2015): 697–736. <https://doi.org/10.1007/s00148-015-0543-2>.
- Ousey, Graham C., a Charis E. Kubrin. „Immigration and Crime: Assessing a Contentious Issue“. *Annual Review of Criminology* 1, č. 1 (13. leden 2018): 63–84. <https://doi.org/10.1146/annurev-criminol-032317-092026>.
- „Počty osob s uděleným pobytovým oprávněním v souvislosti s válkou na Ukrajině“. Ministerstvo vnitra České republiky, 19. duben 2022. <https://www.mvcr.cz/clanek/informativni-pocty-obyvatele-v-obcich.aspx?fbclid=IwAR1-qCnmud7v8LTqntlCC1ra1u4AEHHBSUMWmTQoAFC0JR52j-LWpJVBas>.
- SIMI. *Manuál lokální integrace migrantů v České republice*. Sdružení pro integraci a migraci, 2020.
- „Statistická ročenka kriminality rok 2019“. Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2020. <https://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>.